

УДК 811.161.2'28

Валентина ЛЕСНОВА

СЕМАНТИЧНА СТРУКТУРА ОЦІННИХ НАЗВ В УКРАЇНСЬКИХ ДІАЛЕКТАХ

У статті проаналізовано семантичну структуру діалектних оцінних назв, зафіксованих у сучасних лексикографічних джерелах, на конкретних прикладах показано її складність та полікомпонентність. Доведено, що розрізнити полісемію лексеми в одній говірці та зведення її різних значень, відомих у різних говірках, можливо лише з використанням значного фактичного матеріалу.

Ключові слова: семантична структура, діалект, оцінна лексика, діалектний словник, полісемія, гносеологічна полікомпонентна модель, дифузність, енантіосемія, метафоричність.

Семантична структура діалектного слова, лексико-семантичне варіювання в усному мовленні – явище складне й не вивчене належно ні у вітчизняній, ні в зарубіжній лінгвістиці. Попри те, що багатозначність лексем, відмежування її від омонімії, дифузність значень багатозначного слова вже давно перебувають у полі зору багатьох українських діалектологів (П. Гриценко, К. Глуховцева, Н. Хобзей, Г. Гримашевич та ін.), сьогодні залишаються не розв'язаними проблеми розрізнення полісемії і гносеологічної полікомпонентної моделі та способів представлення семантичної структури діалектного слова в лексикографічних працях. Цим і зумовлено **актуальність** пропонованої статті.

Матеріалом для дослідження слугували оцінні назви людини, зафіксовані в сучасних діалектних словниках української мови.

Ставимо собі за **мету** проаналізувати семантичну структуру оцінних діалектних назв та з'ясувати можливість і передумови кваліфікації таких назв як багатозначних.

Поділяючи думку Г. Гримашевич¹, ми розрізняємо полісемію, коли лексема має кілька ідеографічно пов'язаних між собою значень в одній говірці, та зведення різних значень лексеми, відомих у різних говірках. Водночас проаналізований матеріал засвідчує, що не завжди можна чітко відмежувати ці явища, особливо в тих випадках коли різні значення того самого слова, зафіксовані в одній говірці, мають продовження в інших говірках, споріднених чи віддалених, або в літературній мові. Щоб довести це, проаналізуємо, наприклад, слово *галатін*, для якого в словнику українських говорів Одещини

---

¹ Гримашевич Г. І. Структура полісемічних назв одягу в середньополіських говірках // Вісн. Житомир. держ. ун-ту імені Івана Франка. – Житомир, 2004. – С. 162 – 167.

наведено чотири значення: 1. *жарт*. ‘нерозважлива, криклива людина’. *Чого́ розходівс’а / йак той галатін?*; 2. *експр.* ‘здоровий, великий, міцний, але незграбний чоловік’. *Галатин // це так смійуц’а с такого здоро́вого / незгра́бного чоловіка*; 3. *зневажл.* ‘метушлива людина, яка без причини кудись поспішає, біжить’. *Стан’ / галатін / куді летіши?*; 4. ‘дурний, недалекий розумом чоловік’ *З галатіном говоріти не хочу*.² О. Бондар, за редакцією якого вийшов цей словник, в одній зі своїх публікацій зазначає, що перше й четверте наведені значення демонструють полісемію, хоча й зафіксовано їх у різних говірках – с. Гетьманівка та с. Концеба відповідно. Дослідник пояснює це тим, що говірки ці належать до південноподільського типу, розташовані в одному Савранському р-ні неподалік одна від одної, а отже, припускає він, „мовці обох цих сіл знають обидва значення лексеми”. Натомість друге наведене значення, зафіксоване в с. Любопіль Комінтернівського р-ну (західностепові говірки), на переконання О. Бондаря, не можна трактувати як полісемію, оскільки „ці говірки не являють собою єдиної мовної системи”.³ З незрозумілих для нас причин автор нічого не говорить про третє значення аналізованої лексеми – ‘метушлива людина, яка без причини кудись поспішає, біжить’, зафіксоване в с. Обжили Балтського р-ну. Оскільки район цей сусідить із Савранським, припускаємо, що це значення також можна кваліфікувати як полісемію. Водночас і друге, і третє значення відомі в західностепових говірках на території Миколаївської обл.⁴, тоді як ні перше, ні четверте значення в лексикографічних матеріалах з цього регіону не подано. Отже, запропонована модель викликає сумніви. Вочевидь, для обґрунтування семантичної структури діалектного слова в усій її повноті недостатньо поодиноких його фіксацій, необхідна більш щільна сітка збирання діалектного матеріалу.

На підтвердження висловленої думки розглянемо ще два приклади. Лексему *жі́ван* І. Сабадош подає в словнику с. Сокирниця Хустського р-ну Закарпатської обл. як зневажливу назву хитрого, підступного чоловіка, хлопця (*Но вто вден жі́ван!*), а також фізично сильного, енергійного чоловіка (*Тот жі́ван біру́йє (= ‘мас силу’) робіти*)⁵; П. Лизанець у говірках Затисся сусіднього Виноградівського району зафіксував для цієї лексеми друге з наведених значення (*Ой исé такій жі́ван / што хіжу бы переверну́у*) і ще одне, не подане І. Сабадошем, – ‘розбишака’ (*Исе такій жі́ван / што хот’ зашто ти може голову ут’ати / так / што ты з ним и не^н начинайс’а*)⁶. Ці самі дослідники фіксують в укладених ними словниках оцінну назву *сирохма́н*, причому в кожному з аналізованих лексикографічних джерел для неї наведено по два значення: 1. ‘сирота-хлопець’; 2. *зневажл.* ‘злий, шкідливий хлопець’. *Ото*

² Словник українських говорів Одещини / редкол.: О. І. Бондар (голов. ред.), Л. І. Хаценко (заст. голов. ред.), Т. Ю. Ковалевська та ін. – О.: ОНУ імені І. І. Мечникова, 2011. – С. 48.

³ Бондар О. І. Словник українських говорів Одещини на тлі розвитку української діалектної лексикографії в ХХІ столітті // Мова: наук.-теор. часоп. з мовознавства / ОНУ ім. І. І. Мечникова. – О.: Астропринт, 2012. – № 17. – С. 66.

⁴ Матеріали до словника говорів бузько-інгульського ареалу. Миколаївська обл. / Л. С. Спанатій, А. П. Супрун, М. П. Тимченко, В. П. Токар. – Миколаїв, 1985. – Машинопис. Зберігається в Ін-ті укр. мови НАН України (Київ). – С. 274.

⁵ Сабадош І. В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району. – Ужгород: Ліра, 2008. – С. 85.

⁶ Лизанець П. М. Словник місцевих діалектизмів // Лизанець П. М. Українські південнокарпатські говірки. Затисся Виноградівського району Закарпатської області. – Ужгород: Карпати, 2008. – С. 272.

такій сирохман, шчо хут'куму' шкóды вчїнит⁷; 1. 'бідняк, сїромаха'; 2. 'шибеник'. То такїй сирохман / што ус'їх бїе.⁸ Отже, постає питання: чи відомі всі наведені значення в територіально близьких говірках і, відповідно, чи є ці лексеми полісемічними або ж їх слід розглядати як гносеологічну полікомпонентну модель?

Серед полісемічних оцінних назв людини переважають такі, що мають два – три значення. Це можуть бути характеристики фізичних рис (*бырка́ти* 1. 'курносий'; 2. 'кучерявий'⁹) або рис характеру (*бабі́й* 1. 'чоловік, ласий до жінок; ловелас'; 2. 'чоловік, який охоче виконує жіночу роботу'; 3. 'боягуз')¹⁰. Часто та сама лексема в говірці є оцінною назвою і фізичних рис, й особливостей характеру, поведінки, вдачі людини: *ві́трішка* 1. 'людина з випуклими очима'; 2. 'той, хто вперто дивиться комусь в очі', *Ну чо́го дівиса, ві́трішко? Шо їа тобі шос' він:и*; 3. 'роззявкувата людина'¹¹; *глухма́нка* 1. 'глуха чи глухувата жінка'; 2. *зневажл.* 'жінка, що ігнорує звертання до неї'¹²; *незг্রে́дни* 1. 'нестатурний, нестрункий'; 2. 'недоумкуватий'; 3. 'неохайний'. *Незг্রে́дни такї, обдрїпани, грџни, нечапу́рні*¹³ та ін.

О. Загоровська, проаналізувавши подібні явища в говірках російської мови, доходить висновку, що така тенденція до „розмивання” предметно-поняттєвої частини значення діалектного слова та її „дифузності” є однією з найхарактерніших особливостей денотативного компонента значення діалектного словесного знака. Дослідниця наголошує, що найповніше ця тенденція проявляється в емоційно-експресивній лексиці говорів.¹⁴

Ще виразніше простежуємо таке „розмивання” на прикладі тих оцінних назв, які мають різні значення в різних говірках. Часто лексема, зберігаючи в різних говірках у своїй семантичній структурі компонент позитивної чи негативної оцінки, номінує найрізноманітніші риси людини, наприклад:

чѣ́мний: 'слухняний' (покут.-гуц.); 'гарний' (*Чѣ́мний з лиц'а*), 'здатний' (бойк.); 'ввічливий, пристойний, добрий', 'порядний, працьовитий, старанний', *перен.* 'надто послужливий, догідливий' (гуц.);

шї́рий 'хоробрий', 'роботящий' (поліс.); 'добррозичливий, добродїйний', 'добрий' (гуц.);

ні́який 'брудний, неохайний' (*Цей Манóлій такїй вже ніякий хóди, шо страх одѣн*), 'байдужий, ледачий, нікчемний, кволїй' (*Йой, то такѣ ніяке, шо на нѣго нимóж надїятиси*), 'негарний, некрасивий, непоказний, поганий' (*Стѣршїий це*

⁷ Сабадош І. В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району. – Ужгород: Ліра, 2008. – С. 330.

⁸ Лизанець П. М. Словник місцевих діалектизмів // Лизанець П. М. Українські південнокарпатські говірки. Затисся Виноградівського району Закарпатської області. – Ужгород: Карпати, 2008. – С. 310.

⁹ Турчин Є. Д. Словник села Тилич на Лемківщині. – Л.: Укр. акад. друкарства, 2011. – С. 26.

¹⁰ Негрич М. Скарби гуцульського говору: Березови. – Л.: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. – С. 21.

¹¹ Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок. – Вид. 2-е, перероб., випр. і доп. – Луцьк, 2016. – С. 59

¹² Сабадош І. В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району. – Ужгород: Ліра, 2008. – С. 48.

¹³ Никончук Н. В. Из лексики полесского села Листвин Словечанского района Житомирской области // Лексика Полесья. – М.: Наука, 1968. – С. 86.

¹⁴ Загоровская О. В. Проблемы общей диалектной семасиологии и лексикографии. – Воронеж: Науч. кн., 2011. – С. 242.

так-сяк, а цей такі дужі ніякий) (буков.)¹⁵; ‘п’яний’ (Твуй хлопець знов пошів ний’які. И де вже набравс’а?) (західнополіс.)¹⁶ та ін.

Останній приклад, коли оцінним номеном зі складною семантичною структурою є заперечний займенник, переконливо підтверджує неодноразово висловлювану багатьма дослідниками думку про те, що в діалектному мовленні, яке не підлягає кодифікації, зосереджено максимальний набір засобів експресивно-оцінного вираження, значно багатший, ніж у літературній мові.

Як зазначає О. Кузнецова, на вживання діалектного слова „впливає і складність сучасних діалектних систем, зумовлена усною формою побутування цих систем, їхньою взаємодією, впливом літературної мови й сусідніх мов, і низка екстралінгвістичних чинників”.¹⁷ Семантична структура слова в діалектах часто набагато складніша, ніж у літературній мові, що особливо виразно виявляється в оцінній лексиці. Продемонструємо це на прикладі лексеми **бамбула**, для якої Словник української мови подає тільки одне значення – ‘тютхтій – вайлувата, неповоротка людина’ з позначкою *зневажливе*.¹⁸ Укладачі діалектних словників фіксують цю лексему зі значеннями, які є семантично близькими, але не тотожними, усі вони містять негативну оцінку, хоча на конотативне забарвлення в лексикографічних працях указано не завжди: ‘тютхтій, нездара’ (То такія бамбула, шо сам ни гож’єниця) (західнополіс.); *зневажл.* ‘неповоротка, незграбна людина’ (західноволин.); ‘товста висока людина’ (От’о бамбула, от’о великі вірос!) (середполіс.); ‘незграба, з грубими рисами обличчя’ (Той Мігаї такій бамбула, як його тато) (буков.); *зневажл.* ‘неповоротка, вайлакувата, ледача людина’ (Та поверт’айс’а швіч’яє / н’ач’яє бамбула поверт’айс’а / зат’о тебе бамбулою й назив’ають’) (степ.)¹⁹; ‘огрядна, неповоротка людина’ (гуц.)²⁰ Як бачимо, оцінці підлягають не лише риси характеру людини, а і її зовнішність, що ускладнює гносеологічну полікомпонентну модель аналізованої лексеми.

„Нерідко в одному слові виявляється такий складний комплекс різноманітних значень, такий вражаюче широкий діапазон їх, який містить прямо протилежні значення, що постає питання про наявність енантіосемії”.²¹ Наявність у семантичній структурі однієї лексеми компонентів, що містять семи позитивної та негативної оцінки, – доволі поширене явище в діалектному мовленні. Розглянемо це на прикладах.

Оцінний номен **ип’єтний** у буковинських говірках відомий з двома значеннями, одне з яких містить сему негативної оцінки (‘поганий, паскудний,

¹⁵ Леснова В. Словник оцінних номенів людини в українських діалектах / за заг. ред. П. Ю. Гриценка; Держ. закл. „Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. – Луганськ: Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. – С. 285, 301.

¹⁶ Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок. – Вид. 2-е, перероб., випр. і доп. – Луцьк, 2016. – С. 348.

¹⁷ Кузнецова О. Д. Слово в говорах русского языка. – СПб.: Изд-во ИЛИ РАН, 1994. – С. 78.

¹⁸ Словник української мови: в 11 т. – Т. 1. – К.: Наук. думка, 1970. – С. 99.

¹⁹ Леснова В. Словник оцінних номенів людини в українських діалектах / за заг. ред. П. Ю. Гриценка; Держ. закл. „Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. – Луганськ: Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. – С. 15 – 16.

²⁰ Хобзей Н. Лексикон львівський: поважно і на жарг. – Вид. 3-є, змінене і доповн. / Наталя Хобзей, Ксеня Сімович, Тетяна Ястремська, Ганна Дидик-Меуш. – Л.: Ін-т українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, 2015. – С. 75.

²¹ Кузнецова О. Д. Слово в говорах русского языка. – СПб.: Изд-во ИЛИ РАН, 1994. – С. 67.

гідкий': *Такого шпётного чоловіка світ ни відіє*), а друге – позитивної ('точний, пунктуальний': *Він такий шпётний, шо ніколи ни запізнюєсси*). Зазначимо, що семантична структура цієї лексеми доволі складна, зокрема, у лемківських говірках її вживають для номінації не лише поганої, гідкої людини, а й людини, яка має шрами на обличчі.²²

Лексема *удатний* у літературній українській мові має семантику виразної позитивної оцінки, від оцінювання конкретної риси ('який має певні здібності, уміє й може робити що-небудь; має хист до чого-небудь конкретного') до загального схвалення ('гарний у всіх відношеннях – вродливий, міцний, здоровий');²³ у західнополіських говірках цей номен також містить сему позитивної оцінки: 'умілий'; натомість у словнику буковинських говірок для аналізованої лексеми наведено три значення: крім позитивної оцінки 'умілий, здібний', вона може передавати й негативну: *перен.* 'нікудишний' (*От удатну-с її вібрав, відей вже ни було гіршої*) та *ірон.* 'брудний, замузаний' (*От ти удатний, лиш чулуватиси з тобою*).²⁴ Наведені в словнику ремарки щодо переносного або іронічного вживання слова дають підстави стверджувати, що в цьому випадку наявна не мовна, а мовленнєва енантіосемія – лексема може набувати позитивного або негативного значення залежно від ситуації мовлення та ставлення мовця до адресата.

Мовленнєву енантіосемію демонструють і багатозначні лексеми *велёбний* – у говірці покутсько-гуцульського мовного суміжжя вона має пряме номінативне значення 'гідний, поважний, високодостойний' та переносне 'непорядний, незугарний, негідний';²⁵ *розумак* – у закарп. говірці так називають розумника (*Тот чулувік – розумак, хут'-шчо придумат*) і зневажливо – чоловіка, який видає з себе розумника, а насправді не є таким (*Тот розумак беж:оны н'ич не кушчуйе*)²⁶ та ін.

Позитивну та негативну оцінку залежно від ситуації мовлення й контексту можуть виражати також лексеми:

бізунний (закарп.) 1. 'упевнений' (*Ни бут' та кый бізунний, бо може с'а й не в'дати д'іло*); 2. 'надійний' (*Есе бізунний чулувік: куй шчос' уповів, та слова до дёржавс'а*); 3. 'нахабний' (*Не бут' та кый бізунний, а май чис'у' л'уц'ку*)²⁷;

гонёт (гуц.) 1. 'ввічлива людина'; 2. 'марнотратник'²⁸;

фіцков (півдкарп.) 1. 'хлопець-молодець'; 2. 'людина аморальної поведінки' (*Сис' хлопці' добрый фіцков*)²⁹ та ін.

²² Леснова В. Словник оцінних номенів людини в українських діалектах / за заг. ред. П. Ю. Гриценка; Держ. закл. „Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. – Луганськ: Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. – С. 297.

²³ Словник української мови: в 11 т. – Т. 10. – К.: Наук. думка, 1979. – С. 391.

²⁴ Леснова В. Словник оцінних номенів людини в українських діалектах / за заг. ред. П. Ю. Гриценка; Держ. закл. „Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. – Луганськ: Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. – С. 38.

²⁵ Лесюк М. П. Із ковалівського лексикону / М. П. Лесюк // Мовний світ сучасного галицького села. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2008. – С. 96.

²⁶ Сабодош І. В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району. – Ужгород: Ліра, 2008. – С. 320.

²⁷ Там само. – С. 25.

²⁸ Хобзей Н. Лексикон львівський: поважно і на жарт. – Вид. 3-є, змінене і доповн. / Н. Хобзей, К. Сімович, Т. Ястремська, Г. Дидик-Меуш. – Л.: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2015. – С. 207.

²⁹ Лизанець П. М. Словник місцевих діалектизмів // Лизанець П. М. Українські південнокарпатські говірки. Затисся Виноградівського району Закарпатської області. –

Діалектні оцінні номени дуже часто містять у своїй семантичній структурі компоненти емоційності та експресивності. Н. Бойко зазначає: „Оскільки категорія оцінності пов’язана з відображенням у мові окремих фрагментів концептуальної картини світу через призму власного „я”, цей компонент дуже часто супроводжується емоціями, почуттями”.³⁰ З емоційністю діалектного слова, своєю чергою, тісно пов’язана метафорична образність у його значенні. У проаналізованих діалектних словниках ми знайшли метафоричні оцінні назви, які в різних говірках української мови мають від двох до семи значень:

глевт'як (пряме номінативне значення ‘глевкий хліб’): *фам.* ‘опецькувата дитина’: *Ну й гле^uт'як же ти / Бóр'ко / пр'áмо ў рука́х не^u удéржу* (нижнадніпр.); ‘людина, яка не має власного погляду’ (східстеп.)³¹;

бузівок (пряме номінативне значення ‘однорічне теля’): ‘гладун’ (східслоб.); ‘повна мала дитина’ (степ.); *жарт., ірон.* ‘велике немовля, яке мати годує своїм молоком’ (поліс.)³²;

шило (пряме номінативне значення ‘інструмент для проколювання дірок’): ‘рухлива, енергійна людина’ (поліс.); ‘вертка людина, прониза’ (степ.); *ірон.* 1. ‘непосида’. *У тебе не^u жсяінка / а шило / скр'із' ус'ня'ва*; 2. ‘непосидлива дитина’. *Хя'ба же йа йо'го угл'а жу / йак во'но ма'ле / а не^u поси'д' учяе / ну шило ї у'се* (східслоб.)³³;

бандура (пряме номінативне значення ‘музичний інструмент’): ‘дурень, тухтій’ (бойк.); ‘нерозумна людина’. *Ой ти бандуро! Помóвч л'ітиє* (захполіс.); *зневажл.* ‘бандит’ *Засуділи бандуру / шоб знаў / йак л'удеї об'іжат'* (нижнадніпр.)³⁴; *зневажл.* 1. ‘незграбна, безпорадна людина; недотепа’; 2. ‘жінка з великими стегнами’ (гуц.)³⁵;

хрунь (пряме номінативне значення ‘свиня’): *лайл.* 1. ‘підла людина’; 2. ‘запроданець’ (гуц.); *образл.* ‘підла, непорядна, безчесна людина’ (гуц.)³⁶; *зневажл.* 1. ‘запроданець, підступник, зрадник’; 2. ‘продажний виборець’; 3. ‘невихована, простакувата людина; грубіян’³⁷; *перен.* ‘груба, підла людина’ (карп.)³⁸.

Ужгород: Карпати, 2008. – С. 322.

³⁰ Бойко Н. І. Українська експресивна лексика: семантичний, лексикографічний і функціональний аспекти: монографія. – Ніжин: Аспект-Поліграф, 2005. – С. 156.

³¹ Леснова В. Словник оцінних номенів людини в українських діалектах / за заг. ред. П. Ю. Гриценка; Держ. закл. „Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. – Луганськ: Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. – С. 55.

³² Там само. – С. 32.

³³ Там само. – С. 293.

³⁴ Леснова В. Словник оцінних номенів людини в українських діалектах / за заг. ред. П. Ю. Гриценка; Держ. закл. „Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. – Луганськ: Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. – С. 16.

³⁵ Хобзей Н. Лексикон львівський: поважно і на жарт. – Вид. 3-є, змінене і доповн. / Н. Хобзей, К. Сімович, Т. Ястремська, Г. Дидик-Меуш. – Л.: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2015. – С. 76.

³⁶ Леснова В. Словник оцінних номенів людини в українських діалектах / за заг. ред. П. Ю. Гриценка; Держ. закл. „Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. – Луганськ: Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. – С. 280.

³⁷ Хобзей Н. Лексикон львівський: поважно і на жарт. – Вид. 3-є, змінене і доповн. / Н. Хобзей, К. Сімович, Т. Ястремська, Г. Дидик-Меуш. – Л.: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2015. – С. 816.

³⁸ Словник українських говірок Карпатського регіону: пояснення та походження слів / уклад. Д. П. Савченко; передм. М. Д. Павлюка. – К. – Косів: Писаний Камінь, 2012. – С. 93.

Як бачимо, у різних говірках в основу метафоричного перенесення назви може бути покладено різні характеристики тієї реалії, назва якої підлягає переосмисленню, що й породжує значну кількість метафоричних оцінних назв у діалектах.

Отже, семантична структура діалектних оцінних назв є складним багатокомпонентним утворенням. Не завжди вдається розрізнити полісемію лексеми та зведення її значень у різних говірках, що спричинено багатьма лінгвальними та позалінгвальними чинниками: дифузністю семантики оцінного номена, наявністю енантіосемії, частими метафоричними перенесеннями значення, взаємовпливом говірок та ін. Побудувати достовірну модель семантичної структури діалектного слова, яка враховуватиме всі компоненти його значення та їхні взаємозв'язки, можливо лише на значному фактичному матеріалі, зібраному в якомога більш щільній мережі говірок.

Перспективу подальших досліджень убачаємо в розробці принципів репрезентації полісемічних та полікомпонентних діалектних оцінних назв у словниках.

Список скорочень

бойк. – бойківські, буков. – буковинські, гуц. – гуцульські, закарп. – закарпатські, захволін. – західноволинські, захполіс. – західнополіські, нижнадніпр. – нижньонадніпрянські, півдкарп. – південнокрпатські, покут.-гуц. – покутсько-гуцульські, поліс. – поліські, середполіс. – середньополіські, степ. – степові, східслоб. – східнослобожанські, східстеп. – східностепові.

Валентина Леснова Семантическая структура

оценочных наименований в украинских говорах

В статье проанализирована семантическая структура диалектных оценочных наименований, зафиксированных в современных лексикографических источниках, на конкретных примерах показана её сложность и поликомпонентность. Доказано, что различить полисемию лексемы в одном говоре и сведение её различных значений, известных в разных говорах, возможно только с использованием значительного фактического материала.

Ключевые слова: семантическая структура, диалект, оценочная лексика, диалектный словарь, полисемия, гносеологическая поликомпонентная модель, диффузность, энантиосемия, метафоричность.

Valentina Lesnova

Semantic structure of appraisal names in Ukrainian dialects

The article analyzes the semantic structure of dialectal appraisal names, fixed in modern lexicographical sources, with concrete examples showing its complexity and polycomponent. It is proved that the distinction between the polysemy of a lexeme in one dialect and the reduction of its various meanings, known in different dialects, is possible only with the use of significant factual material.

Key words: semantic structure, dialect, estimated vocabulary, dialectal dictionary, polysemy, gnoseological polycomponent model, diffuseness, enantiosemy, metaphorism.